ЗМІСТ

Світи вигнання та ілюзій

Повна версія документа на **book2go.com.ua**

Про видання

Ліга Всіх Світів охоплює тисячі планет. Вони є домом для безлічі дивовижних рас, наділених унікальною культурою, технологіями, здібностями. В одному з цих численних світів етнолог Ґаверел Роканнон мусить розшукати і знешкодити заколотників, які прагнуть підірвати міць Ліги.

Детальний опис і характеристики видання — на сторінці
book2go.com.ua/product/svity-vyhnannia-ta-iliuzii-ebook/

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ
УРСУЛА
ЛЕ ГВІН
СВІТИ ВИГНАННЯ
ТА ІЛЮЗІЙ

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

УРСУЛА ЛЕ ГВІН

СВІТИ ВИГНАННЯ ТА ІЛЮЗІЙ

Урсула Ле Ґвін
Світи вигнання та ілюзій / Урсула Ле Ґвін ; пер. з англ. Н. Михаловська ; М. Великанова. – Тернопіль : Видавництво Богдан, 2025. – 424 с.: іл. — (Серія «Чумацький шлях»).

ISBN 978-966-10-4360-1 (серія)
ISBN 978-966-10-2024-4

© Н. Михаловська, переклад, 2024
© М. Великанова, переклад, 2024
© Видавництво Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2025

Серію «Чумацький шлях» засновано 2015 року

ROCANNON'S WORLD copyright © 1966 by Ace Books, Inc.,
© 1994 by Ursula K. Le Guin.
PLANET OF EXILE copyright © 1966, 1994 by Ursula K. Le Guin.
CITY OF ILLUSIONS copyright © 1967, 1995 by Ursula K. Le Guin
Published by arrangement with Eastern European and Asian Rights Agency, Ltd. and Ginger Clark Literary, LLC.
Introduction copyright © 2021 by Amal El-Mohtar
The moral rights of the author have been asserted.

Переклад з англійської
Наталі Михаловської та Марії Великанової

Ліга Всіх Світів охоплює тисячі планет. Вони є домом для безлічі дивовижних рас, наділених унікальною культурою, технологіями, здібностями. В одному з цих численних світів етнолог Ґаверел Роканнон мусить розшукати і знешкодити заколотників, які прагнуть підірвати міць Ліги. В іншому світі Джекоб Аґат має знайти спосіб об'єднати відрізану від Ліги колонію людей і сусіднє плем'я тубільців, щоб вистояти супроти суворої Зими і орди, яка йде завоювати їх усіх. А в колисці людства, на Землі, чоловік, що називає себе Фальком, повинен кинути виклик Ворогові, проти якого безсилою виявилася навіть сама Ліга. Кожному із трійці доведеться подолати шлях, що вплине на їхню долю і долю людей навколо них.

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

ПЕРЕДМОВА

АМАЛЬ ЕЛЬ-МОХТАР[1]

У збірці публіцистичних і літературно-критичних текстів Урсули Ле Ґвін «Хвиля свідомості», виданій 2004 року, є цікаве двосторінкове есе «Бути прийнятою за граніт». Назва твору жартівлива, вона обігрує схожість зі словосполученням «гарантована чи постійна величина». У цьому есе письменниця заявляє, що вона не граніт, а радше болото.

> Я не граніт і не слід вважати мене такою… Граніт не приймає слідів людських ніг. Відкидає їх. Граніт творить гірські вершини, а потім люди зв’язуються мотузками, накладають на взуття шипи і здіймаються на ці вершини. Для них це тяжка, виснажлива, ризикована затія, і вони можуть переживати сильні емоції, але граніт не відчуває нічого. На нього це не справляє жодного враження і він ніяк не змінюється… Я змінилася. Ви мене змінюєте. Не приймайте мене за граніт[2].

Я вважала Ле Ґвін постійною величиною. Коли 2018 року вона померла, я могла помістити в її житті майже три свої. Вона існувала завжди, як гора чи сонце, і легко було набрати певності, що так буде і в майбутньому. Тоді я не знала її найзнаменитіших творів: «The Left Hand of Darkness», «The Dispossessed», — книжок, завдяки яким вона стала першою жінкою, що здобула премію Г’юґо за найкращий фантастичний твір, а ще за п’ять років — першою жінкою, що здобула її двічі. З неусвідомленою самовпевненістю молодості я постановила прочитати їх, коли авторка ще буде з нами, і порозмовляти з нею про них. Уявляла собі, що якось зустріну її в ідеальних умовах, завдяки яким здаватимуся доволі цікавою співрозмовницею, і розпитаю про поезію, про те, як це — бути жінкою середнього віку у сімдесятих роках, а ще про наукову фантастику. Її відхід приголомшив мене сильніше, ніж цього можна було сподіватися з огляду на моє мізерне

знання її творчості. Але така вже була Ле Ґвін: втратити її означало втратити світ, який я прагнула відвідати.

Я прийшла до творів Ле Ґвін і рано, і пізно водночас. З одного боку, вона ввела мене у світ науково-фантастичної літератури. «Тих, хто покидають Омелас» — знамените оповідання Ле Ґвін про прекрасне місто, існування якого залежить від мук однієї безталанної дитини, — я прочитала у віці восьми чи дев’яти років, коли була для нього дуже замалою, у старому подертому сусідському збірнику «Література і процес писання». Пам’ятаю, як гостро відчула я різницю між «Омеласом» і всім решта в цій антології: яскравіші барви, чистіший голос, а на закінчення — беззвучний вибух у свідомості. Що кілька років я поверталася до «Омеласа», знаходячи там іншу історію, захоплюючись умінням цього твору знімати з якоря мої усталення і скеровувати їх у новому напрямку, у напрямку пошуку.

З другого боку, минуло десятиліття, перш ніж я прочитала якийсь інший твір Ле Ґвін, і прочитала погано, байдуже. З «Чарівником Земномор’я» зустрілася у вісімнадцятилітньому віці, коли зухвало зважилася на курс сучасної літератури фентезі, до якого сама могла скласти навчальну програму. Але в пізні дев’яності і на початку двотисячних шкіл чарівників і юнгіанських тіней було хоч греблю гати, вони заповнювали всі комікси і романи, що мені подобалися. У какофонії сортувальних капелюхів і Гуртожитків із власними кольорами «Чарівник Земномор’я» здавався безбарвним, нудним, — я помилилася, прийнявши за вторинний твір, що насправді був основоположним. Проминуло ще кілька років, перш ніж я знову відвідала Земномор’я і знайшла там скарб.

Та невдовзі після відходу Ле Ґвін я прочитала «The Day Before the Revolution» — коротке оповідання, приквел до «The Dispossessed», — і воно мене вразило до глибини душі. Це розповідь про останній день старої жінки, яка з трепетом наближається до кінця плідної праці свого життя, оглядаючись назад, у минуле, на все, в чому вона собі відмовила. Я досі не можу без сліз думати про це закінчення. «Там, далеко, сухі білі квіти погойдувалися й шепотіли на вечірніх полях.

Сімдесят два роки минуло, а їй так і забракло часу довідатися, як вони звуться[3]».

У певному сенсі, я прочитала це запізно — запізно, щоб написати до Ле Ґвін і розповісти їй усе, що я тоді відчула, як дуже я хотіла, щоб моє життя погоджувалося зі світлом цього оповідання. Та, з іншого боку, я почувалася так, наче нарешті дійшла до порозуміння з Ле Ґвін — наче прочитала слушну річ у слушний час, щоб полюбити її до глибини душі. Це було немов зустріч: слухати її голос, істинний і чистий, що злітав з уст старої жінки і дзвоном відлунював у моєму серці.

Книжки

Усі дороги ведуть до здобутків Ле Ґвін. Незалежно від віку, незалежно від того, відома вона вам чи ні, ця книжка не найгірше місце, щоб розпочати або відновити знайомство з її творчістю. У цьому виданні зібрано три перші опубліковані романи Ле Ґвін: «Світ Роканнона», «Планета вигнання» та «Місто ілюзій». Дія кожного з них відбувається на іншій планеті, і лише тонкі нитки тяглості поєднують їх між собою. Ці книжки не творять трилогії, немає наскрізного сюжету, що починався б у першому романі й закінчувався в останньому, їх лише умовно можна назвати циклом або серією. Голоси, історії й теми відлунюють і повторюються: значущість імен, дар думкомови, велич усесвіту й витривала малість людського життя всередині цієї величі. Натхненні тим самим духом, ці книжки є радше варіаціями, ніж частинами, імпровізаціями на еоловій арфі, що своїми мелодіями знову й знову розповідають про важливість імен, подорожей, часу.

У «Нашийнику Семлі» — початково це було самостійне оповідання, що тепер функціонує як пролог, — одна жінка шукає свій легендарний спадок, не знаючи, яку ціну їй доведеться врешті-решт заплатити. У «Світі Роканнона» космічний мандрівник застряє на планеті Бронзового віку і намагається дістатися до ансибла — технології, що дозволить йому без часового інтервалу розмовляти з людьми, віддаленими від нього на світлові роки. У «Планеті вигнання» люди-поселенці тяжко пристосовуються до життя на планеті, якій потрібно

шістдесят земних років, щоб здійснити повний оберт довкола свого сонця. У «Місті ілюзій» у чоловіка відбирають ім’я та спогади, і він мусить заново починати життя на Землі, яку подібно до нього змушено забути своє минуле і позбавлено майбутнього.

У кожному з творів герої переживають відносність часу в моменти шокуюче стрімкого переміщення. Дев’ять років минає впродовж однієї ночі, зима може зайняти всю молодість людини, космічна подорож сприйматиметься як кількарічна, а тим часом на залишеній планеті мине понад століття. Ле Ґвін відслідковує характер родоводу та спільноти в цьому моторошному і невблаганному світлі, ніколи не забуваючи про людську шкалу часу життя до його знищення.

Існує спільна позиція, яку інколи займають критики, розглядаючи ці ранні твори авторки, оцінюючи їх лише в перспективі, постільки, поскільки вони провіщають чи представляють у мініатюрі пізніші теми й досягнення, так наче дуга авторського життя неодмінно вигинається в бік твору, про який ви, можливо, чули чи він вам сподобався. Це мене бентежить; у цих романах стільки речей, які захоплюють і зворушують, стільки гідного захвату й зачудування. Я поклоняюся достойній грації прози Ле Ґвін, яка водночас наче промовлена з небесної висоти і проголошена з-під землі, фізичності її письма, його вагомості й танцю, звучанню глибокої і чистої любові до людського тіла, притаманному їй.

«Більшість моїх історій існують, — пише Ле Ґвін у вступі до «Міста ілюзій», — щоб виправдати мандрівку. Насправді я ніколи не замислювалася над сюжетом аж так серйозно, мені йшлося про те, щоб дістатися з точки А в точку Б — чи, частіше, з точки А в точку А — найскладнішим і найбільш обхідним «шляхом». Каже вона це з певною самоіронією, а тим часом її твори демонструють, який безмір усього містить подорож: рух, дорожні труднощі, перетворення. Два з цих трьох романів зображають тривалі й тяжкі мандрівки, які перериваються епізодами з відмінним ритмом: розбивання і згортання табору, прохання про гостинність і приймання її або ж різка й страшна відмова в ній. У третьому творі ця динаміка є оберненою: герої переживають облогу, захищаючи місто від маршу нападників. Якщо

тут є повільність, то є й багатство, — поширення звуку у воді, поринання у довірчий чистий голос оповідача.

Я читала всі вступи самої авторки до цих творів, готуючись написати свій, — як можна прочитати книгу-провідник, перш ніж рушати у власну подорож. Але такі книжки-провідники мають дуже короткий термін придатності; невдовзі їхні дороговкази самі стають курйозними артефактами, що у дрібних деталях описують давно зниклий ресторан, готель чи, загальніше кажучи, підказують обрис інтересів і клопотів колишньої культури.

Свій вступ до «Світу Роканнона» Ле Ґвін написала через тринадцять років після першої появи книжки. У ньому вона шкодує через те, що називає «безладним змішуванням» фентезі і наукової фантастики, поєднання в тій самій історії летючих котів і захисних комбінезонів. Та це відносить її твір до жанру, про який можна довго говорити, не вичерпавши теми повністю. Читаючи цей вступ майже через п’ятдесят років після його написання, я виявила: те, що змушувало авторку соромитися, захоплювало мене. Не могло не захопити всі покоління, які щось та любили у битвах між космочарівниками «Зоряних воєн». А, при нагоді, вперше на екранах кінотеатрів вони з’явилися за рік після публікації вступу Ле Ґвін. Те, що вона назвала «безладним змішуванням», було, як на мене, творчою й чудовою оригінальністю, доказом того, що жанри можна й треба вигинати й викручувати у нові форми, надаючи їм нових значень. Кожна з цих книжок вдаряє у жанрові конвенції, наче уламок кременю, розпалюючи нове полум’я з викресаних іскор.

Однак не все було виправданнями. Ле Ґвін написала також таке: вона бачила у «Світі Роканнона» «несміливість, легковажність і везіння новачка, — всі риси деміурга-початківця... Я напевне не змогла б написати таку історію тепер, але можу перечитати, а тринадцятилітня дистанція дозволяє мені спокійно розгледіти, що в ній не дуже, а що добре... І форма її добра». Мала б я ансибл, сягнула б крізь десятиліття до цих слів і дискутувала б із ними; запевнила б, що непорушність жанрів вийде з моди, подібно до подушечок на плечах і вискубаних брів (я постійно зиркаю через плече на майбутніх читачів, адже за

їхніх часів це знову може стати модним). Та хоча ансибли потрібні, щоб розмовляти зі зникомим минулим, книжки — це технологія, якої ми потребуємо, щоб розмовляти з майбутнім, згортаючи простір і час у просту щирість голосу літньої жінки, яка переповідає історію своїх найранніших історій.

Зараз я у віці Ле Ґвін, коли вона написала «Світ Роканнона», і химерно тішуся з того, що досі не прочитала її найвідоміших творів. Звичайно, маю такий намір, але дякую долі за можливість іти в ногу з книжками Ле Ґвін, читати так, як вона їх писала, повторювати шлях, який вона здолала, не знаючи, що буде далі. Сприймати її саму і її твори не як гору, на яку треба піднятися, чи сонце, яке можна побачити, а як подорож, яку треба розпочати. Приймати її не за граніт чи постійну величину, а за радісно болотисту дорогу, запашну і м’яку стежку, що звивається між заростями папороті, веде через пагорби і тягнеться далеко-далеко, за межі світів, які ми знаємо, чи тих, про які помилково судимо, наче добре їх знаємо. Взятися за цю працю ні надто рано, ні надто пізно, а в слушний час, — щоб привітати тебе, мій супутнику у цій мандрівці, тут, на порозі нової пригоди, незалежно від того, проробив ти вже цю працю раніше, чи ні, і сказати тобі, вирушаючи в путь:

Повернися з нами, повернися до нас,
завжди повертайся додому[4].

Оттава, Онтаріо
Серпень 2021

---

[1] Амаль ель-Мохтар (нар. 1984 р.) — канадська поетка і письменниця. *(Прим. Н. Михаловської).*

[2] Le Guin, Ursula K. “Being Taken for Granite.” *The Wave in the Mind: Talks and Essays on the Writer, the Reader, and the Imagination*. Boston: Shambhala Publications, 2004. *(Прим.* А. *ель-Мохтар).*

[3] Le Guin, Ursula K. “The Day Before the Revolution.” *Galaxy*, August 1974. *(Прим.* А. *ель-Мохтар).*

[4] Le Guin, Ursula K. “Initiation Song from the Finders’ Lodge.” *Always Coming Home*. New York: Harper and Row, 1985. *(Прим.* А. *ель-Мохтар).*

СВІТ РОКАННОНА

ПРОЛОГ

НАШИЙНИК

Як відокремити легенду від факту, оповідаючи про світи, розділені багатьма роками? Про планети без імені, звані їхніми мешканцями просто «Світом», планети без історії, де минуле є цариною міту? Де дослідник, повертаючись, дізнається, що його власні вчинки кількалітньої давнини стали діяннями бога. Наші світлошвидкісні кораблі, наче мости, з’єднують між собою два береги часової ущелини, наповненої безрозсудною темрявою, в якій, подібно до бур’яну, проростає все непевне і зміщене.

Коли намагаєшся розповісти історію чоловіка, звичайного науковця Ліги, який не так давно, кілька років тому, вирушив до такого безіменного, напіввідкритого світу, почуваєшся наче археолог серед тисячолітніх руїн, нині ледь помітних за густою плутаниною листя, квітів, гілок та лози, раптово опинившись перед виразною геометрією колеса чи відполірованого наріжного каменю. Так, наче ти увійшов крізь освітлений сонцем прохід до звичайного приміщення, а знайшов усередині темряву, неймовірне мерехтіння полум’я, блиск самоцвіту, ледь уловимий рух жіночої руки.

Як відокремити факт од легенди, одну правду від іншої правди?

Крізь історію Роканнона, ненадовго зблиснувши синім сяйвом, повертається коштовність. Отож, почнімо з неї!

Галактичний Регіон 8, номер 62, Фомальгаут II

Високорозумні форми життя: Контактні Види:

Вид I

А) Ґдеміар (одн. Ґдем): Високорозумні, цілковито людиноподібні, нічний спосіб життя, троглодити, зріст 120-135 см, шкіра світла, волосся на голові темне. На момент контакту ці мешканці печер мали жорстко стратифіковане олігархічне урбаністичне суспільство, модифіковане частковою телепатією в *межах колонії,* та *технологічно орієнтовану культуру Ранньої Сталі.*

Упродовж Місії Ліги в *252-254 роках технологічне зростання до Індустріального Рівня, п. С.* У *254 році олігархам округу Кирієнберег було подаровано Автоматичний Космічний Корабель (до Нової Південної Джорджії* та *назад). Статус С' (С штрих).*

Б) Фіїа (одн. Фіан): Високорозумні, цілковито людиноподібні, денний спосіб життя, сер. зріст 130 см, особи, яких вдалося помітити, загалом світлошкірі та *світловолосі. Впродовж нетривалих контактів були виявлені сільські* та *пастуші спільноти, часткова телепатія* в *межах колонії, також деякі ознаки короткодистанційного телекінезу. Раса видається атехнологічною, ухиляється від контактів, культурні моделі мінімалістичні* та *неусталені. Наразі неоподатковані. Статус Е? (Е під запитанням).*

Вид II

Ліуар (одн. Ліу): Високорозумні, денний спосіб життя, сер. зріст близько 170 см, цей вид населяє фортеці/села, суспільство клановo-ієрархічне, технологічний розвиток зупинився (Бронза), культура феодально-героїчна. Увага: наявний горизонтальний соціальний поділ на дві псевдораси: а) Ольґіор, «середньорослі», світлошкірі та *темноволосі; б) Анґіар, «князі», «пани» або «володарі», дуже високі, шкіра темна, волосся жовте…*

— Як у неї, — сказав Роканнон, зиркнувши у «СТИСЛИЙ КИШЕНЬКОВИЙ ДОВІДНИК РОЗУМНИХ ФОРМ ЖИТТЯ», а потім на дуже високу темношкіру жовтоволосу жінку посеред довгої музейної зали. Увінчана сяйвом волосся, жінка стояла нерухомо і прямо, розглядаючи щось на стенді. Її обступили четверо метушливих непривабливих карликів.

— Я не знав, що на Фомальгауті II стільки народів, окрім трогів, — сказав Кето, куратор.

— Я теж. Тут перелічені навіть якісь «Непідтверджені» види, безпосередніх контактів з ними не було. Схоже, настав час місії, яка б ретельніше оглянула цю місцевість. Добре, тепер ми принаймні знаємо, *що* вона за одна.

— Хотів би я дізнатися, *хто* вона.

Вона походила з древнього роду, була нащадком перших королів анґіар, і, попри теперішню вбогість, її волосся сяяло чистим незносимим золотом її спадку. Маленькі фіїа кланялися, коли вона минала їх, навіть тоді, як вона була босоногою дитиною, що бігала полями, а світла та вогненна комета її волосся яскравіла, розмаяна неспокійними вітрами Кирієну.

Була зовсім юною, коли Даргал Галланський побачив її, позалицявся, освідчився і забрав із розбитих веж та пронизаних протягом зал її дитинства до власного високого дому. У Галлані на схилі гори теж не було жодного комфорту, хоча велич іще зоставалася. Вікна без скла, гола кам’яна підлога; в холоднорік можна було, прокинувшись, побачити в кімнаті під кожним вікном довгі низькі замети навіяного за ніч снігу. Новопошлюблена жона Даргала ставала вузькими босими ногами на засніжену підлогу, заплітала полум’я свого волосся і сміялася до молодого мужа у срібному дзеркалі, що висіло в їхній кімнаті. Це дзеркало, а ще весільна сукня його матері, вишита тисячею крихітних блискіток, — оце й усе його багатство. Деякі менш значні члени Даргалового роду досі володіли скринями оксамитного одягу, меблями з позолоченого дерева, срібною упряжжю для їхніх коней, обладунком та прикрашеними сріблом мечами, клейнодами і коштовними прикрасами — на ці останні заздро поглядала Даргалова жона, озираючись на саджений самоцвітами браслет чи золоту брошку; навіть тоді, коли власниця прикраси чемно пропускала її вперед, віддаючи належну пошану її народженню та шлюбу.

Даргал та його дружина Семлі на Бенкеті сиділи четвертими від Високого Столу Галлану, настільки близько до Владаря Галлану, що старий князь часто власноруч наливав Семлі вина і розмовляв про полювання зі своїм небожем і спадкоємцем Даргалом, дивлячись на молоду пару із тужною любов’ю — не мав-бо вже ніяких надій на краще майбуття. Надія рідко приходила до анґіар Галлану та й до всіх мешканців західних земель, відколи з’явилися Зоревладці зі своїми домами, що підплигували на вогненних стовпах, і своєю грізною зброєю, яка зрівнювала гори із землею. Вони порушили всі старі

звичаї, заборонили давні війни, а навіть змусили платити їм данину. Анґіар вважали це страшною ганьбою, хоча сума й була невеликою. Данина призначалася для війни, що її Зоревладці мали вести з якимсь дивним ворогом десь у порожнечі між зірками, наприкінці часів. «Ця війна буде й вашою», — казали вони. Але вже цілі покоління анґіар сиділи у своїх бенкетних залах у ганебній бездіяльності, спостерігаючи, як їхні подвійні мечі іржавіють, їхні сини ростуть, ніколи не завдаючи ударів у битвах, а їхні доньки мусять одружуватись із бідняками, навіть із середньорослими, бо не мають здобутого у геройських набігах приданого, щоб привернути до себе шляхетного мужа. Обличчя Владаря Галлану було зажуреним, коли він дивився на ясноволосу пару і слухав їхній сміх, тимчасом як вони удвох пили терпке вино і жартували у холодній зруйнованій гордовитій фортеці їхньої раси.

Обличчя Семлі застигало, коли вона поглядала вниз у залу і бачила на сидіннях, далеко нижчих за її власне, навіть серед напівкровних та середньорослих, блиск і сяйво коштовного каміння на білій шкірі та чорному волоссі. Сама вона не принесла мужеві жодного посагу, навіть срібної шпильки. Сукню з тисячею блискіток сховала у скриню до дня весілля доньки, якщо судилася їй донька.

І це й була донька, вони назвали її Гальдре. Коли пух на її коричневій голівці подовшав, то заблищав незносимим золотом, спадщиною шляхетних поколінь, єдиним золотом, яким вона будь-коли володітиме.

Семлі не казала чоловікові, що її гризе. Попри всю лагідність, Даргал у своїй твердій княжій гордині мав лише зневагу до заздрості та суєтних бажань, і вона боялася його презирства. Зате розмовляла із Даргаловою сестрою Дароссою.

— Колись моя сім’я мала великий скарб, — розповідала. — Це був нашийник, ланцюжок зі щирого золота, а посередині синій камінь-самоцвіт — сапфір?

Даросса, сміючись, похитала головою: теж не була певна назви каменю. Був кінець теплороку, як Північні анґіар називали літо свого восьмисотденного року, починаючи цикл заново від кожного рівнодення. Семлі вважала цей календар чудернацьким, придатним

лише для розрахунків середньорослих. Її сім’я вигасала, але була старшою та чистішої крові, ніж у будь-кого з тих північно-західних скоробагатьків, які надто легко змішувалися з ольґіор.

Вони із Дароссою сиділи на кам’яній лаві під вікном, гріючись на сонці, високо у Великій Вежі, де мешкала старша із жінок. Овдовівши замолоду, бездітна Даросса вийшла заміж удруге за князя Галланського, брата її батька. Оскільки це був шлюб між родичами і другий для них обох, вона не називалася княгинею Галланською. Колись цей титул носитиме Семлі. Але Даросса сиділа поруч зі старим князем на Високому Столі та разом із ним правила його володіннями. Старша за свого брата Даргала, вона любила його молоденьку дружину і безтямно захоплювалася яскравоволосою маленькою Гальдре.

— За нього було заплачено, — вела далі Семлі, — усіма тими грішми, які здобув мій предок Лейнен, завоювавши Південні Лени, — лише подумати, всі гроші зі всього королівства за один клейнод! Ох, він би затьмарив своїм сяйвом геть усе в Галлані, навіть ті діаманти завбільшки як яйця птаха кооб, що їх носить твоя кревнячка Іссар. Такий прегарний був, що дістав власне ім’я, його назвали «Оком моря». Цей нашийник носила моя прабабка.

— А ти ніколи його не бачила? — ліниво спитала старша жінка, дивлячись на зелені гірські схили, куди довге-довге літо посилало свої гарячі та невтомні вітри, що блукали лісами і кружляли вздовж білих доріг, які вели до далекого морського узбережжя.

— Він зник, перш ніж я народилася.

— Зоревладці забрали його як данину?

— Мій батько казав, що його вкрали ще до того, як вони прилетіли. Не те, щоб він багато розповідав, але одна стара середньоросла казочниця завше мені говорила, наче фіїа знають, куди поділася та коштовність.

— Ох, як би я хотіла побачити фіїа! — промовила Даросса. — Стільки є пісень та оповідей про них. Чого вони ніколи не приходять у Західні Землі?

— Думаю, що тут для них надто високо, надто холодно взимку. Вони люблять сонячне світло південних долин.

— А вони схожі на глинолюдів?

— Тих я ніколи не бачила; на півдні тримаються осторонь від нас. Здається, вони білошкірі, як середньорослі, а тіла у них безформні. Фіїа біляві; схожі на дітей, лише худіші та мудріші. Ох, цікаво, чи знають вони, де нашийник, хто його вкрав і куди сховав. Подумай лише, Дароссо, якби я могла увійти до Бенкетної Зали Галлану, сісти поруч зі своїм мужем, з ціною всього королівства довкола шиї. Я б затьмарила всіх жінок, як він усіх чоловіків.

Даросса схилила голову над дитинкою, що сиділа між матір'ю і тіткою на хутряному килимку, вивчаючи свої коричневі пальчики.

— Дурненька Семлі, — пробурмотіла вона дитинці. — Семлі, що світить, як летюча зоря, Семлі, чий чоловік не любить жодного іншого золота, крім золота її волосся…

А Семлі мовчала, дивлячись на зелені літні схили, що тяглися аж до далекого моря.

Мовчала, але далі думала своє. Коли закінчився наступний холоднорік, Зоревладці знову прилетіли збирати свою данину для війни проти кінця світу — взявши цього разу перекладачами пару карлів-глинолюдів, і це так принизило всіх анґіар, що майже довело їх до бунту. Тоді минув наступний теплорік, Гальдре стала любою-прелюбою щебетливою дитиною. Одного ранку Семлі принесла її до сонячної кімнати Даросси у вежі. На Семлі був старий синій плащ, волосся прикривав каптур.

— Дароссо, візьми Гальдре на ці кілька днів, — швидко і спокійно сказала вона. — Я їду на південь до Кирієну.

— Побачитися з батьком?

— Пошукати свого спадку. Твої родичі з Гарґетського Лену шпигали Даргала і сміялися. Навіть отой напівкровний Парна може колоти йому вічі, бо дружина Парни, ця тістолиця чорноголова нечупара, має атласне покривало на ліжко, діамантову сережку і три сукні, тимчасом як Даргалова дружина мусить латати свою сукню…

— Чи Даргалова гордість — це його жона, чи те, що вона зодягає?

Але це не переконало Семлі.

— Владарі Галлану стають бідняками у власній залі. Я збираюся принести своєму панові віно, як і годиться в моєму роді.

— Семлі! Чи Даргал знає, куди ти їдеш?

— Скажи йому, що я щасливо повернуся! — промовила молоденька Семлі, на мить вибухаючи веселим сміхом; тоді схилилася, щоб поцілувати доньку, повернулася і, перш ніж Даросса змогла промовити бодай слово, швидко, наче вітер, промчала по нагрітій сонцем кам’яній підлозі.

Заміжні жінки анґіар ніколи не їздили верхи для розваги і Семлі не покидала Галлану від часу свого весілля. Отож тепер, вибравшись на високе сідло вітроконя, знову відчула себе дівчиною, як та дика панна, котрою вона була, коли, гнана північним вітром, літала на напівоб’їжджених звірах над полями Кирієну. Кінь, що ніс її зараз із пагорбів Галлану, був чистокровнішим, смугаста шкіра тісно облягала порожнисті легкольотні кості, зелені очі мружилися від вітру, легкі й могутні крила то підіймалися вгору, то опускалися вниз обабіч Семлі, відкриваючи і затуляючи, відкриваючи і затуляючи хмари вгорі та пагорби внизу.

На третій ранок вона дісталася Кирієну і знову опинилася серед напівзруйнованого двору. Її батько всеньку ніч пив, і, як за давніх часів, ранкове світло, проколюючи діряві дахи та обвалені стелі, дратувало його, а вид доньки лише побільшив це роздратування.

— Ти чого повернулася? — крикнув він, його спухлі очі зиркнули на неї, а тоді перейшли на щось інше. Вогненне волосся його молодості погасло, на голові плуталися сиві пасма. — Чи ж той молодий галланець не одружився з тобою, що ти покрадьки втекла додому?

— Я Даргалова дружина. Батечку, я прийшла по свій посаг.

Пияк несхвально форкнув, але вона так ніжно до нього засміялися, аж він змушений був знову зиркнути на неї, скривившись.

— Чи правда, батечку, що це фіїа вкрали нашийник, званий «Оком моря»?

— Звідки мені знати? Це все старі байки. Нашийник зник іще до дня мого народження, бодай би той день взагалі не настав. Як хочеш знати, спитай фіїа. Йди до них, повертайся до свого чоловіка. А мене зостав.

Тут, у Кирієні, немає місця для дівчат, золота та решти цієї історії. Тутешня історія завершилася; це гибле місце, це пустка. Усі сини Лейнена мертві, їхні скарби зникли. Йди своєю дорогою, дівчино.

Сивий і опухлий, наче ткач павутини у зруйнованих будинках, він обернувся й пішов непевними кроками, щоб у підвалі сховатися від денного світла.

Ведучи галланського смугастого вітроконя, Семлі покинула старий дім і спустилася вниз схилом крутого пагорба, повз селище середньорослих, які привітали її з похмурою повагою, через поля і луги, де паслися великі напівдикі герілор з підрізаними крильми, — та до долини, зеленої, наче мальована чаша, по вінця повна сонячним світлом. У глибині долини було селище фіїа і, тільки-но вона зійшла з коня, маленькі люди побігли їй назустріч із хатин та садів, промовляючи слабенькими тонкими голосами:

— Вітай, дружино галланського княжича, пані Кирієну, Вітородна, Семлі Прекрасна!

Вони давали їй чудові імена і вона радісно їх слухала, не переймаючись їхнім сміхом, бо вони сміялися, хай що б казали. Та й сама вона говорила, сміючись. Стояла висока у довгому блакитному плащі, а фіїа кружляли довкола, вітаючи її.

— Вітай, Світляний народе, вітайте, ясножителі, фіїа, друзі людей!

Вони забрали її до селища і ввели до одного зі своїх легких, повних повітря будиночків, а ззаду бігли крихітні діти. Вік дорослого фіан неможливо було визначити; важко було навіть відрізнити їх між собою чи, коли вони, як оце зараз, швидко кружляли, немов метелики довкола свічки, бути певним, що весь час розмовляєш із тим самим. І все-таки Семлі здавалося, наче до неї говорить лише один із них, тимчасом як інші годували і доглядали її коня, приносили їй воду для пиття та миски плодів низеньких садових дерев.

— Це не фіїа вкрали нашийник князів Кирієнських, — кричав маленький чоловічок. — Що фіїа робили б із золотом, пані? У теплорік ми маємо сонячне світло, а в холоднорік — пам’ять про сонячне світло; і золоті плоди, і золоте листя кінцепори, і золоте волосся нашої пані Кирієну. Жодного іншого золота в нас нема.

— То, може, його вкрав якийсь середньорослий?

Довкола неї довго лунав тихенький сміх:

— Невже середньорослі посміли б? О пані Кирієнська, жоден смертний не знає, як зникла велика коштовність: ні людина, ні середньорослий, ні фіан і ніхто із Семи народів. Лише мертві знають, як вона загубилася у ті давні-предавні часи, коли Кирлі Гордий, чиєю правнучкою є Семлі, гуляв на самоті між морськими печерами. Але, можливо, вона знайдеться у Ненависників Сонця.

— У глинолюду?

Новий вибух сміху, цього разу тривожного.

— Сядь із нами, Семлі, сонцеволоса, ти, що вернулася з півночі.

Вона сіла з ними їсти, і вони так само тішилися її привітністю, як вона — їхньою. Але почувши, як Семлі повторила, що піде до глинолюду шукати свою спадщину, раз вона там, перестали сміятися і потроху число їх довкола гості поменшало. Врешті вона зосталася сам на сам із одним, можливо, з тим, який розмовляв був із нею перед трапезою.

— Не йди до глинолюду, Семлі, — сказав він, і її серце на мить завмерло. Фіан повільно провів долонями по очах і раптом увесь простір довкола них потемнів. Плоди на тарілці наче присипав білий попіл, усі чаші з чистою водою спорожніли.

— У горах далекої землі розлучилися фііа та ґдеміар. Давно ми розлучилися, — сказав дрібненький тихий чоловік із народу фііа. — Раніше ми були одним народом. У них є те, чого немає в нас. У нас є те, чого немає в них. Подумай про сонячне світло, Семлі, про траву та дерева, які приносять плоди. Подумай, що не всі дороги, які ведуть униз, ведуть також угору.

— Моя дорога не веде ні вниз, ні вгору, мій любий господарю, а лише просто до мого спадку. Я піду туди, де він, і повернуся з ним.

Фіан поклонився, тихенько сміючись.

За селищем вона сіла на свого смугастого вітроконя і, відповівши прощанням на їхнє прощання, піднялася разом із пополудневим вітром і полетіла на південний захід, до печер на скелястому узбережжі Кирієну.

Побоювалася, що їй доведеться довго спускатися вглиб печер-тунелів, аби знайти тих, кого вона шукала. Казали-бо, що глинолюд ніколи не виходить із печер на сонячне світло, остерігається навіть Великозорі та місяців. Дорога була далекою, один раз їй довелося опуститися, щоб її кінь міг пополювати на деревних пацюків, а вона з'їсти кусень хліба із саков. Хліб був твердим і сухим, як шкіра, але зберіг крихту свого первісного смаку, і вона, самотньо його споживаючи на поляні посеред південного лісу, на мить почула тихий голос Даргала й побачила його обличчя, повернуте до неї у сяйві галланських світильників. Якийсь час сиділа, мріючи про те суворе і живе молоде обличчя і про те, що вона скаже йому, повернувшись додому з викупом королівства довкола шиї. «Я хотіла дару, гідного мого мужа, пане мій». Тоді поспішила далі, але, коли дісталася узбережжя, сонце сіло і навіть Великозоря опустилася слідом за ним. Від заходу задув підступний вітер, неспокійний, поривчастий, змінний, і її вітрокінь втомився, змагаючись із ним. Семлі дозволила коневі опуститися на пісок. Він одразу ж згорнув крила, підібгав під себе товсті, хоч легкі ,ноги і замуркав. Семлі стояла, тримаючи плащ під горлом та погладжуючи шию коня, так що він затріпотів вухами і знову замуркотів. Її руці було добре і зручно в теплому хутрі, але все, що бачили її очі — сіре небо у мазках хмар, сіре море і темний пісок. Тут по піску пробігло низьке темне створіння — ще одне — ціла група, присідаючи, підбігаючи, зупиняючись.

Вона голосно їх покликала. Хоча здавалося, наче досі її не бачили, за мить вони вже були довкола неї. Од вітроконя трималися на відстані; він перестав муркотіти, а його шерсть під рукою Семлі злегка здибилася. Взяла його за вуздечку, рада, що має захист, але й побоюючись можливого у знервованої тварини нападу люті. Дивні людці стояли, мовчки дивлячись, їхні тяжкі голі стопи грузли в піску. Не було жодного сумніву: заввишки як фіїа, а в усьому іншому — наче тінь, чорна подоба того розсміяного народу. Голі, присадкуваті, незграбні, пряме волосся, шкіра сіро-біла, волога, як у черв'яків; очі мов камені…

— Чи ви глинолюди?

— Ми ґдеміар, народ Владарів Королівств Ночі.

Несподівано гучний і низький голос аж надто помпатично пролунав у солоних вітряних сутінках, але, як і з фііа, Семлі не могла достеменно сказати, хто саме заговорив.

— Вітаю вас, Владарі Ночі. Я Семлі Кирієнська, дружина Даргала Галланського. Я прийшла до вас, шукаючи мій спадок, нашийник, що зветься «Оком моря», давно загублений.

— Чого ж ти шукаєш його тут, анґіа? Тут лише пісок, сіль і ніч.

— Бо у глибоких місцях знають про загублені речі, — відповіла Семлі, цілком готова до випробування розуму, — і золото, що прийшло з-під землі, може повернутися під землю. А ще кажуть, буцім річ інколи повертається до того, хто її зробив.

Це останнє було здогадом, але влучило в ціль.

— Правда така, що нам відома назва нашийника «Око моря». Колись давно його зроблено в наших печерах, а потім продано від нас до анґіар. А синій камінь походить із володінь наших родичів на сході. Але це все дуже старі оповіді, анґіа.

— Чи можу я вислухати їх там, де їх розповідають?

Приземкуваті люди мовчали, наче вагаючись. Сірий вітер віяв над піском, темніючи, бо сідала Великозоря; звук моря то гучнішав, то затихав. Глибокий голос заговорив знову:

— Так, пані анґіар. Можеш увійти до Глибоких Зал. Ходімо з нами.

У цьому голосі з’явилася якась нова, улеслива нотка. Але Семлі не почула її. Пішла за глинолюдами через пісок, ведучи свого пазуристого коня на короткому поводу.

Біля входу до печери, схожої на беззубий роззявлений рот, який видихав назовні теплий сморід, один із глинолюдів сказав:

— Летючий звір не може увійти.

— Може, — промовила Семлі.

— Ні, — сказали присадкуваті люди.

— Може. Я його тут не залишу. Він не мій. Нікого не чіпатиме, доки я тримаю його за вуздечку.

— Ні, — повторювали низькі голоси, але інші їх перебили: — Як забажаєш.

Після хвилинного вагання вони пішли далі. Під каменями стало так темно, наче паща печери проковтнула їх. Йшли по одному, Семлі була останньою.

Темний досі тунель дещо пояснішав, і вони увійшли під кулю слабкого білого вогню, яка звисала зі стелі. Далі була інша, відтак іще одна, а між ними по кам’яних фестонах тяглися якісь чорні черв’яки. Що далі вони йшли, то частішими ставали вогненні кулі, так що весь тунель був осяяний яскравим холодним світлом.

Провідники Семлі зупинилися там, де розходилися три тунелі, всі перекриті дверима, на вигляд залізними.

— Ми зачекаємо, анґіа, — сказали вони і восьмеро зосталося з нею, тимчасом як троє інших розчинили одні з дверей та пройшли крізь них. Двері з гуркотом зачинилися.

Пряма і нерухома стояла донька анґіар у білому чистому світлі ламп; її вітрокінь примостився біля неї, кінчик його смугастого хвоста смикався; великі складені крила раз у раз здригалися, наче звір намагався злетіти. У тунелі позаду Семлі восьмеро глинолюдів сиділи навпочіпки, тихо перемовляючись низькими голосами, своєю власною мовою.

Центральні двері з брязкотом розчинилися.

— Хай анґіа увійде до Королівства Ночі! — гукнув новий голос, лункий і пихатий. Глинолюд, що мав одяг на товстому сірому тілі, стояв у дверях, киваючи до неї. — Ввійди і глянь на чудеса наших земель, дивовижі, створені нашими руками, витвори Владарів Ночі!

Мовчки, тягнучи за вуздечку свого коня, Семлі схилила голову і пішла слідом за глинолюдом у низькі двері, розраховані на зріст карлів. Попереду з’явився ще один яскраво освітлений тунель, вогкі стіни сліпуче блищали у білому світлі, але цього разу замість хідника на його підлозі були дві смуги відполірованого заліза, — тяглися, скільки сягало око. На цих смугах стояло щось, схоже на візок, з металевими колесами. Скорившись жестам свого нового провідника, без вагань і без жодних ознак хвилювання на обличчі, Семлі ввійшла до візка, змусивши вітроконя присісти біля неї. Глинолюд сів спереду і почав пересувати стержні та коліщата. Залунав гучний шум, удари металу об

метал, а тоді стіни тунелю почали дрижати, все швидше рухатися назад, аж вогненні кулі над головою злилися в розмиту смугу, а затхле тепле повітря змінилося на смердючий вітер, що здув Семлі каптура з голови.

Візок зупинився. Семлі слідом за провідником піднялася базальтовими сходами до великого передпокою, а тоді увійшла до ще просторішої зали, чи то вимитої в давнину підземними водами, чи то видовбаної глинолюдами в камені; її темрява ніколи не знала сонячного проміння — залу освітлював незвичайний холодний блиск куль. У закритих решітками отворах оберталися й оберталися великі лопаті, перемішуючи затхле повітря. Великий закритий простір бринів і гудів од шуму: гучних голосів глинолюдів, пронизливого і шелесткого дзижчання та вібрації лопатей і коліс, що оберталися, луни і відлуння цього всього від каменю. Тут усі кремезні глинолюди мали на собі одяг, який наслідував убрання Зоревладців — штани, м’які черевики, туніки з каптурами, лише нечисленні жінки, — квапливі карлиці з догідливим виглядом, — були оголеними. Серед чоловіків було багато солдатів. Вони мали при боці зброю, зроблену на подобу жахливих світлометів Зоревладців, хоча навіть Семлі бачила, що насправді це залізні палиці схожої форми. Бачила це все, не дивлячись. Ішла туди, куди її вели, не повертаючи голови ні ліворуч, ні праворуч. Коли дійшла до групи глинолюдів, які носили залізні обручі поверх свого чорного волосся, її провідник зупинився, вклонився і гукнув:

— Високі Владарі ґдеміар!

Було їх семеро і на їхніх ніздрюватих обличчях малювалася така пиха, аж Семлі захотілося сміятися.

— Приходжу до вас, шукаючи загублений скарб моєї сім’ї, о Владарі Темного Королівства, — поважно сказала вона їм. — Шукаю викуп Лейнена, Око моря.

Її голос був слабким порівняно з гуркотом величезного склепіння.

— Так нам і сказали наші вісники, пані Семлі.

Цього разу вона зуміла розпізнати того, хто говорив: іще нижчий, ніж інші, насилу сягав Семлі до грудей, з білим владним жорстоким обличчям.

— Не маємо речі, яку ти шукаєш.

— Кажуть, що колись вона була вашою.

— Багато чого кажуть там, де сонце засліплює очі.

— І вітри розносять слова всюди, де віють вітри. Я не питаю, як нашийник загубився і повернувся до вас, що колись давно були його створили. Це — старі казки, старі кривди. Тепер я прагну лише знайти його. Хай він зараз не у вас, але, можливо, ви знаєте, де він.

— Не тут.

— Отож деінде.

— Ти до нього не дістанешся. Нізащо, якщо ми тобі не допоможемо.

— То допоможіть мені. Прошу цього, як ваша гостя.

— Сказано: анґіар беруть, фіїа дають, ґдеміар дають і беруть. Якщо ми це зробимо для тебе, що ти нам даси?

— Свою вдячність, Владарі Ночі.

Стояла серед них висока і ясна, усміхаючись. Всі вони дивилися на неї з важким мимовільним захопленням, з похмурою жадобою.

— Послухай, анґіа, великою є послуга, якої ти у нас просиш. Ти навіть не знаєш, наскільки вона велика. Не можеш цього зрозуміти. Походиш із раси, яка нічого не розуміє і ні про що не дбає, вам би лише літати на вітроконях, засівати землю, махати мечем і гуртом горлати. Але хто зробив вам мечі з ясної сталі? Ми, ґдеміар! Ваші князі приходять до нас і наших копалень, купують мечі і йдуть, не озираючись, не розуміючи. Але ось ти тут, дивитимешся, зможеш побачити дещицю з безлічі наших чудес, — вічні світильники, візок-самохід, машини, які шиють нам одяг і готують їжу, освіжають наше повітря і служать нам у всьому. Знай, що ти не спроможна збагнути всіх цих речей! І ще знай: ми, ґдеміар, — друзі тих, кого ви називаєте Зоревладцями. Ми приходили з ними до Галлану, до Реогану, до Гул-Оррену, до всіх ваших замків, щоб допомогти їм розмовляти з вами. Зоревладці, яким ви, горді анґіар платите данину, — наші друзі. Вони роблять послуги нам, ми робимо послуги їм. Що ж тоді значить для нас твоя вдячність?

— Вам належить відповісти на це запитання, — відказала Семлі, — не мені. Я поставила своє запитання. Прошу відповісти на нього,

Владарю.

Якийсь час усі семеро радилися, словами і без слів. Зиркали на неї, відверталися, щось бурмотіли і затихали. Довкола них поволі, мовчки зібрався натовп, аж урешті Семлі оточили сотні пелехатих чорних голів. Уся велика лунка печера, окрім вузького простору довкола неї, була заповнена людьми. Вітрокінь тремтів од страху та надто довго стримуваного роздратування, його очі дуже розширилися і зблідли, як це буває в коней, змушених літати вночі. Семлі погладила теплу шерсть його голови, шепочучи:

— Заспокойся, мій хоробрий, мій ясний, пане вітру…

— Анґіа, ми візьмемо тебе до місця, де зберігається скарб. — Глинолюд із білим обличчям і залізною короною знову обернувся до неї. — Більше не можемо для тебе зробити. Мусиш піти з нами, щоб заявити свої претензії на нашийник там, де він лежить, тим, хто його зберігає. Летючий звір не може піти з тобою. Мусиш іти сама.

— Наскільки далека подорож, Владарю?

Його губи розтяглися ще і ще.

— Дуже далека, Пані. Але вона триватиме лише одну довгу ніч.

— Дякую вам за вашу ласку. Чи про мого коня подбають упродовж цієї ночі? З ним не може трапитися нічого поганого.

— Він спатиме, доки ти не повернешся. На більшому вітроконі ти летітимеш, перш ніж ізнову побачиш цього звіра! Не запитаєш, куди ми тебе забираємо?

— Чи можемо вирушити якомога швидше? Я не хотіла б надто довго бути поза домом.

— Так. Якомога швидше.

Семлі не змогла б переказати, що діялося у наступні години; геть усе було поспішним, переплутаним, галасливим, незвичайним. Доки вона тримала свого коня за голову, один із глинолюдів увігнав йому довгу голку в золотосмугий клуб. Вона ледь не зойкнула, побачивши це, але її кінь лише здригнувся, а потім, муркаючи, глибоко заснув. Група глинолюдів винесла його, — було виразно видно, що їм довелося зібрати всю свою відвагу, щоб торкнутися теплої шерсті. Потім їй довелося дивитися на голку, яка вколола її власне передпліччя.

Подумала, що це, можливо, щоб випробувати її мужність, бо спати їй не захотілося. Хоча вона і в цьому не була впевнена. Час від часу їй доводилося входити у візки, що їхали залізними смугами, минаючи сотні й сотні металевих воріт і склепінчастих печер; одного разу візок проїхав крізь печеру, яка з обох боків нескінченно тяглася в темряві у далечінь, а вся ця темрява була повна великих зграй герілор. Семлі чула їхні похмурі хрипкі вигуки, помітила зграї, вирвані з темряви передніми ліхтарями візка, потім виразніше роздивилася у білому світлі й побачила, що всі вони безкрилі і сліпі. Тут вона заплющила очі. Але попереду було ще багато тунелів, крізь які довелося проїхати, численні нові печери, все нові сірі опецькуваті тіла і сердиті обличчя, лункі хвалькуваті голоси, — і так тривало, аж доки її раптово не вивели на відкритий простір. Була глупа ніч; вона радісно звела очі на зірки і самотній ясний місяць, маленьку Гелікі, що сяяла на заході. Але глинолюди все ще оточували Семлі. Тепер вони змусили її піднятися у якийсь новий візок чи печеру, вона достеменно не зрозуміла, що це таке. Це приміщення було тісним, повним маленьких мерехтливих вогників, схожих на висячі ліхтарики, дуже вузьким і ясним, надто коли рівняти з великими сирими печерами і зоряною ніччю. Ще одна голка вп’ялася в неї, і глинолюди сказали, що доведеться прив’язати її до якогось плаского стільця. Прив’язати її голову, руки і ноги.

— Не дозволю, — промовила Семлі.

Але побачивши, що четверо глинолюдів, які мали бути її провідниками, першими дали себе прив’язати, вона скорилася. Всі інші пішли. Тоді зазвучав гуркіт, тоді довга тиша; на неї тисла велика, хоч невидима вага. Потім не стало ваги, не стало звуку, не стало взагалі нічого.

— Я померла? — спитала Семлі.

— О ні, Пані, — відповів голос, який їй не сподобався.

Розплющивши очі, побачила схилене над нею біле обличчя, розтягнуті широкі губи, очі немов камінці. Її пута спали, вона наче злетіла вгору. Була невагомою, безтілесною, відчувала себе подмухом страху на вітрі.

— Ми тебе не скривдимо, — сказав приглушений голос чи, може, кілька голосів. — Ми хочемо лише торкнутися твого волосся. Дозволь нам торкнутися твого волосся.

Округлий візок, у якому вони були, ледь тремтів. За єдиними вікном була непроглядна ніч. Чи, може, це туман або ж взагалі порожнеча? Одна довга ніч, сказали вони. Дуже довга. Семлі сиділа нерухомо і витримала дотик їхніх важких сірих рук до свого волосся. Пізніше вони торкалися її рук, ніг та плечей, тоді шиї: тут вона зціпила зуби і підвелася. Вони відступили.

— Ми не скривдили тебе, Пані, — заговорили вони.

Вона кивнула головою.

Коли їй наказали, знову сіла в крісло, що прив’язало її до себе. Світло за вікном спалахнуло золотом. Заплакала б, побачивши це, але ще раніше зомліла.

— Добре, — сказав Роканнон, — тепер ми принаймні знаємо, *що* вона за одна.

— Хотів би я дізнатися, *хто* вона, — пробурмотів куратор. — Троги кажуть, наче вона хоче чогось, що є в нашому музеї?

— Будь ласка, не називай їх трогами, — для порядку промовив Роканнон. Як врофожист, етнолог ВисокоРозумних Форм Життя, мусив протестувати проти таких фраз. — Вони не надто симпатичні, але мають статус С-союзників. Цікаво, чого Комісія вибрала для розвитку саме їх? Іще навіть не сконтактувавшись зі всіма видами ВРоФоЖ? Закладуся, що обстеження робили центаврійці — вони завжди надавали перевагу мешканцям печер із нічним способом життя. Я радше підтримав би вид II.

— Троглодити, схоже, благоговіють перед нею.

— А ти хіба ні?

Кето глянув на високу жінку, тоді зашарівся і засміявся.

— Ну, в певному сенсі. За вісімнадцять років у Новій Південній Джорджії я ніколи не бачив такого прекрасного інопланетного типу. Та що там, ніде й ніколи не бачив такої прекрасної жінки. Справжня богиня.

Рум’янець розповзся по його обличчю, сягнувши маківки лисої голови, бо Кето був соромливим куратором, незвичним до гіпербол. Але Роканнон поважно кивнув на знак згоди.

— Хотів би я порозмовляти з нею без цих тр… ґдеміар як перекладачів. Але на це нема ради.

Роканнон підійшов до їхньої гості, а коли вона повернула до нього своє прегарне обличчя, то дуже глибоко вклонився, опустився на підлогу, ставши на одне коліно, схилив голову і заплющив очі. Цю позу він називав Універсальним Інтеркультуральним Реверансом і приймав її з певною грацією. Коли знову підвівся, прекрасна жінка усміхнулася й заговорила.

— Вона каже, вітай, Зоревладар, — буркнув один із її опецькуватого ескорту на піджині галактичної мови.

— Вітай, Володарко анґіар, — відповів Роканнон. — Чим ми тут у Музеї можемо прислужитися тобі, пані?

— Вона каже, прошу, дайте їй нашийник, скарб її кров-рід-предків, давно, давно.

— Який нашийник? — спитав він, і жінка, зрозумівши його, вказала на центральний стенд перед ними, на чудову річ, що там лежала: ланцюжок із жовтого золота, масивний, але дуже тонкої роботи, на якому був підвішений один великий гарячеблискучий сапфір. Роканнон здійняв брови, а Кето в нього за спиною пробурмотів:

— У неї гарний смак. Це Фомальгаутський Нашийник — знаменитий витвір.

Вона усміхнулася обом чоловікам і знову заговорила з ними над головами троглодитів.

— Вона каже, о Зоревладарі, Старший і Молодший, мешканці Дому Скарбів, це її скарб. Давно, давно. Спасибі.

— Звідки в нас ця річ, Кето?

— Зараз, хай загляну до каталогу. Ага, знайшов. Ось. Одержано від цих трогів-тролів-як же їх? — ґдеміар. Тут зазначається, що в них торгова манія: ми мусили дозволити їм заплатити за переданий їм корабель AD-4, яким вони сюди прилетіли. Нашийник — частина плати. Це їхня власноручна робота.

— Б’юся об заклад, що, відколи їх скерували дорогою Індустріалізації, вони вже такого не зроблять.

— Але вони, схоже, відчувають, що це її річ, а не їхня чи наша. Роканноне, це вочевидь важливо для них, а то б не витратили стільки часу заради неї. Адже об’єктивна різниця між нами і Фомальгаутом має бути значною!

— Безсумнівно, кілька років, — сказав врофожист, звичний до міжзоряних стрибків. — Не надто далеко. Що ж, ні «Довідник», ні «Путівник» не містять даних, достатніх для прийнятного припущення. Ці види, очевидно, не були належно вивчені. Може, маленькі чоловічки керуються звичайною чемністю стосовно неї. Або ж цей клятий сапфір може спричинити міжвидову війну. Може, вони підкоряються її бажанню, визнаючи її безумовну перевагу над ними. А, може, вона, попри вигляд, їхній в’язень, їхня принада. Як нам відрізнити?.. Можемо віддавати музейні речі, Кето?